

A NYHETER VERDEN

Menneskerettighetsaktivisten Wang Fulei ble arrestert da han skannet ID-kortet sitt på togstasjonen i Wuhan i desember. Han mener at han står på myndighetenes svarteliste – en del av det nye «sosial kreditt»-systemet. FOTO: PRIVAT

Kineserne får poeng etter oppførsel. Det avgjør om de får banklån eller sitteplass på toget.

Kinas høyhastighetstog frakter borgerne stadig raskere rundt om i landet. Men tjenesten er ikke for alle. Over 2,2 millioner kinesere er nektet togbillett de siste årene fordi de står på myndighetenes svarteliste. FOTO: CHINA DAILY, REUTERS/NTB SCANPIX

KRISTOFFER RØNNEBERG
Beijing/Oslo

Kinas nye «sosial kreditt»-system skal overvåke borgerne og vurdere dem etter hvor pent de oppfører seg. En dårlig score kan straffe seg – i flere generasjoner.

Da Wang Fulei nylig gikk gjennom sikkerhetskontrollen idet han ankom storbyen Wuhan i det sentrale Kina, ble han raskt omringet av politiet. ID-kortet hans hadde utløst en alarm, og Wang ble arrestert før han ble sendt ut av byen igjen.

– Det har skjedd flere ganger tidligere, sier Wang, en menneskerettighetsaktivist fra Shandong-provinsen like sørøst for Beijing, til Aftenposten. Han legger til:

– Enten jeg sjekker inn på et hotell eller forsøker å reise med tog eller fly, dukker politiet ofte opp for å anholde meg.

Wang hadde reist til Wuhan for å følge rettssaken mot den kjente

Kinas «sosiale kreditt»-system er et skritt i autoritær retning, mener Johan Lagerkvist, Kina-forsker ved universitetet i Stockholm.

aktivisten Qin Yongmin, som ble arrestert i 2015 for å ha kritisert myndighetene. Han tror han vet hvorfor han ble arrestert før han rakk å komme seg ut fra togstasjonen.

– Jeg antar at jeg er blitt offer for

det nye systemet for «sosial kreditt». Dermed blir jeg ikke bare overvåket, men jeg har også blitt oppsagt fra flere jobber uten annen grunn enn at jeg står oppført i systemet, sier han.

Skal stå klart innen 2020

Tenk deg at kreditttrangeringen din – den som avgjør hvor stort lån du får i banken – også omfatter hva slags mat du handler, hva du skriver i sosiale medier og hvem du omgås med. Tenk deg en database der alle de digitale sporene dine legges inn i en enorm database som myndighetene kan bruke for å avgjøre hva slags tjenester og goder du skal ha tilgang til.

Der har du Kinas nye system for «sosial kreditt». Et statlig prosjekt, påbegynt i 2014, som skal vurdere landets 1,4 milliarder borgere ut fra hvordan de oppfører seg. Innen 2020 skal systemet være klart.

Etter planen skal alle kinesere bli stemplet med en poengsum som definerer hvor «pålitelige» de

«Enten jeg sjekker inn på et hotell eller forsøker å reise med tog eller fly, dukker politiet ofte opp»

Wang Fulei, menneskerettsaktivist

Therese Sollien:
Hvorfor lar kineserne seg overvåke?

er som samfunnsborgere.

– Det er et enormt og ambisiøst prosjekt som er ment å sikre kontroll over både borgere og bedrifter. Det er et stort skritt i autoritær retning for president Xi Jinping og kinesiske myndigheter, sier Johan Lagerkvist, professor i kinesisk ved Universitetet i Stockholm og seniorforsker ved det svenske utenrikspolitiske instituttet.

Straffer barna

Målet er ifølge et statlig dokument å sikre større grad av tillit i systemet. Har du en god «sosial kreditt»-score, vil du også få gode muligheter til å sikre deg en jobb eller få boliglån.

Er poengsummen din dårlig, derimot, vil det – ifølge det statlige dokumentet – påvirke hverdagen din helt ned til hvor raskt internett du får tilgang til.

En lav score vil gjøre det vanskelig å få forsikring, trygd eller jobb i yrker der myndighetene krever stor grad av «pålitelighet» – for eksempel som advokat, journalist

eller byråkrat. Å leie en bolig kan bli problematisk. Til og med det å reise vekk på fritiden kan by på problemer: Dokumentet sier at ordningen vil omfatte «forbruk i ferieområder eller på reisebyråer».

Foreldre med dårlig anseelse i det nye systemet vil også få trøbel med å skrive inn barna på de beste privatskolene. Lav score påvirker med andre ord flere generasjoner.

Seks millioner ble nektet å fly
Systemet skal «tillate de pålitelige å gjøre hva de vil, mens de som er i vanry, skal finne det vanskelig å gå et eneste steg,» heter det i det statlige dokumentet.

Foreløpig ser systemet ut til å bli implementert for to grupper borgere: De som har unnlatt å betale bøter i rettssystemet, og de som driver med menneskerettsarbeid.

Wang Fulei er overbevist om at hans lave score er årsaken til at han stadig blir anholdt av politiet.

Yu Wensheng, en menneskerettsadvokat som ble fratatt advokatlisensen sin i juli i fjor, er ikke i tvil om at også han er svartelistet.

– Jeg får ikke lov til å søke om pass, noe som gjør det umulig å reise utenlands. Politiet stan- ser meg stadig vekk når jeg reiser med tog eller fly innenlands. Aktivister som meg blir straffet, ikke bare for våre handlinger, men også for våre meninger, sier han til Aftenposten.

Tall fra Kinas høyesterett fra februar i fjor viser at 6,2 millioner borgere var blitt nektet å fly de siste fire årene fordi de står på myndighetenes svarteliste. Ytterligere 2,2 millioner ble nektet å reise med tog.

I Beijing ser menneskerettsaktivisten Ji Xunhua på utviklingen med stor uro.

– Samfunnet går baklengs. Det er ennå ikke like ille som det var under kulturrevolusjonen, da familiemedlemmer ble oppfordret til å tyste til myndighetene om sine familiemedlemmer, men

det er på vei i den retningen, sier han til Aftenposten.

Bygger på kommunistiske ideer

Mye tyder på at det nye systemet vil omfatte langt flere mennesker enn i dag.

– Akkurat som sikkerhetskameraene som nå finnes på ethvert gatehjørne i Beijing, bidrar sosial kreditt til ideen om å ofre privatlivet for å øke sikkerheten. Det handler om å benytte seg av enorme datamengder for å lagre vår oppførsel på nett. Alle aspekter av våre liv – handel, utdanning, legebesøk, advokatbistand, ferier og forbruk – etterlater et digitalt fotavtrykk. Sosial kreditt handler om å integrere og mobilisere disse dataene for å sikre sosial og økonomisk stabilitet. Og selvsagt er det ettpartistaten som sitter med tilgang til disse dataene, sier Jeremy Daum, en ekspert på kinesisk lovverk ved Yale-universitetet.

Systemet har dype historiske røtter. Det regjerende kommunistpartiet er basert på den le-

ninistiske ideen om at en liten gruppe ledere tar ansvar for folkets utvikling – også sosialt – for å sikre varig vekst og velstand.

Under Mao-tiden var dang'an-systemet et utslag av dette – mapper med informasjon om hvert enkelt individs politiske, økonomiske og personlige detaljer. Mappene fulgte borgerne gjennom livet og ble lagt til grunn ved ansettelse og tilgangen til statlige tjenester.

– Moderne overvåkingsteknikker og «sosial kreditt» er bare den nyeste utviklingen i prosessen for å oppnå en automatisert styring av samfunnet, skriver Kina-analytikeren Samantha Hoffman i augustutgaven av tidsskriftet China Brief.

Flere kinesiske byer har allerede eksperimentert med lokale varianter av det statlige «sosial

Kinesiske myndigheter deler ut sosiale poeng

← Fortsettelse fra forrige side.

kreditt»-systemet – med vekslende hell, delvis fordi informasjonsmengden er enorm og krever teknologi som er i stand til å håndtere den.

Høy score gir rask behandling

Samtidig utvikler private kinesiske selskaper løsninger som baserer seg på mange av de samme prinsippene.

Millioner av kinesere benytter seg i dag av en versjon av hvordan det nye, statlige systemet kan utvikle seg. Nettgigantene Tencent og Alibaba har allerede utviklet poengsystemer som både belønner og straffer brukerne.

Rundt en halv milliard mennesker benyttet seg i fjor av Alibabas elektroniske betalingsløsninger. Selskapets «Sesame Credit»-system gir brukerne en poengscore som skal si noe om hvor pålitelig du er. Systemet går langt forbi simpel betalingsdyktighet.

Det minner om episoden «Nosedive» i Netflix-serien *Black Mirror*, som også tar for seg et fremtidsscenario der alle har en score som påvirker hva du kan gjøre og hvordan du blir ansett.

– Spiller du dataspill ti timer om dagen, for eksempel, blir du ansett som en sløv person. Men dersom du ofte kjøper bleier, er du antageligvis mor eller far, folk som i gjennomsnitt har en høyere grad av ansvarsfølelse, sa Li Yingyun, teknologidirektør i Sesame Credit, til den kinesiske avisen *Caixin* i 2015.

Antallet poeng påvirkes også av hvordan folk i omgangskretsen oppfører seg.

Poengskalaen går fra 350 til 900. Får du en score på 600, for eksempel, får du tilgang på et lån på 5000 yuan (ca. 6200 kroner) til å bruke i Alibaba-tilknyttede butikker, ifølge magasinet *Wired*.

Kommer du opp i 750 poeng, er du ansett som så tillitsverdig at du kommer inn i «hurtigfilen» for å søke om visum til Schengen-området.

En lav score, derimot, får uheldige konsekvenser.

– Upålitelige personer får problemer med å leie bil, låne penger eller skaffe seg en jobb, sa Sesame Credit-sjef Hu Tao til *Wired*.

Hun la til at selskapet har foreslått for myndighetene at elever som jukser på de nasjonale prøvene, skal trekkes i poeng.

– Samfunnet går baklengs

Spørsmålet nå er i hvor stor grad det statlige «sosial kreditt»-systemet vil benytte seg av dataene som finnes hos Alibaba, Tencent og de andre nettgigantene.

Johan Lagerkvist ved universitetet i Stockholm tror ikke at selskapene vil ha noe annet valg enn å utlevere informasjonen.

– Xi har sørget for å styrke statsmakten i så stor grad at disse selskapene vil se seg nødt til å samarbeide, sier han.

➔ **Dersom du ofte kjøper bleier, er du antageligvis mor eller far, folk som i gjennomsnitt har en høyere grad av ansvarsfølelse**

Li Yingyun, teknologidirektør i Sesame Credit

En kinesisk kunde bruker Alipays ansiktsgodkjennelse for å betale. FOTO: CHINA STRINGER NETWORK/REUTERS/NTB SCANPIX

Hvorfor lar kinesere seg overvåke?

Sesam, sesam, lukk deg opp

Ⓐ Kommentar Therese Sollien

Kommentator

I 2014 begynte et kinesisk selskap arbeidet med å tallfeste hvor god og patriotisk borger man er. Systemet heter *Zhima xinyong*, eller Sesam-kreditt. Poengsummen varierer på en skala fra 350 til 900.

Hva inngår i beregningen? Jo, alt fra hvilke varer man handler i butikken til hva man skriver på internett. Kjøper du kinesiske merkevarer, går poengsummen opp. Poster du politiske ytringer på internett uten forhåndsgodkjennelse, går poengsummen ned. Dersom du skriver i sosiale medier om ting myndighetene ikke liker, som demonstrasjonene på Den himmelske freds plass eller om den gangen Shanghai-børsen stupte i 2015, går poengsummen ytterligere ned.

Skattkammer

En høy poengsum er, i likhet med nøkkelordet «Sesam, sesam, lukk deg opp» i eventyret om Ali Baba og de 40 røverne,

I Netflix-serien *Black Mirror* styres hovedpersonens liv av den scoren hun har i et sosialt nettverk. FOTO: NETFLIX

en nøkkel til et mulig skattkammer. Man får forrang i byråkratiet og i visumkøen, bedre sjanser til å få en god jobb og enklere tilgang til boliglån.

Dette er tall myndighetene kan bruke i sitt eget poengsystem, kjent som «sosial kreditt», som nå er under utvikling, og som skal stå ferdig innen 2020.

Det hjelper likevel ikke om du bare selv holder din egen sti ren. Dersom omgangskretsen din oppfører seg dårlig, påvirker det din poengsum også. Tilsvarende skader du poengsummen til venner og familie dersom du oppfører deg dårlig. Føler man seg dermed presset til å oppføre seg penere enn man kanskje ellers ville gjort? Selvsagt gjør man det.

Hvorfor blir det ikke mer opprør av et slikt system? Fordi kinesere allerede er vant til at en tredjepart må være garantist, og at man selv er garantist for en tredjepart.

Guanxi

Dersom man studerer kinesisk, er begrepet *guanxi* noe av det første man lærer. Ordet er ikke uten videre lett å oversette, for det viser til en særegen kinesisk praksis.

Guanxi er en forbindelse mellom to eller flere mennesker, og systemet nedstammer fra konfutsianismen. Forbindelsen mellom to personer behøver ikke være symmetrisk. Den ene tjeneste er den neste verd.

Et nettverk av *guanxi* er ikke bygget over natten. For å klatre i sosial status må man sørge for å ha gode forbindelser med både høy og lav, og man må unngå å tape ansikt overfor sine forbindelser. Dersom man svikter på noe vis, enten det er å blamere seg sosialt slik at man taper ansikt, eller ved at man ikke makter å levere noe man har lovet, synker ens sosiale status. Da står man i fare for at ikke bare det sosiale livet lider, men også forretningene. Og man blir straks mindre nyttig for andre som har deg i sitt *guanxi*-nettverk.

«Sosial kreditt» er med andre ord slett ikke noe nytt i kinesisk sammenheng. Det nye er bare at man endelig har funnet en måte å tallfeste den sosiale statusen på. Og – ikke minst – at myndighetene til enhver tid vet hvordan man ligger an. Hvis kineserne ikke allerede oppførte seg så bra som mulig, kommer de i alle fall til å gjøre det nå.

➔ **Det hjelper likevel ikke om du bare selv holder din egen sti ren. Dersom omgangskretsen din oppfører seg dårlig, påvirker det din poengsum også.**